
EODISE: NOV VMESNIK ZA ENOTEN DOSTOP DO EOD KATALOGOV

EODISE: NEW INTERFACE FOR UNIFIED ACCESS
TO CATALOGUES OF EOD LIBRARIES

Alenka Blatnik

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
e-pošta: alenka.blatnik@nuk.uni-lj.si

Matija Brumen

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
e-pošta: matija.brumen@nuk.uni-lj.si

UDK 025.13:017/019

IZVLEČEK

Avgusta 2011 se je Narodna in univerzitetna knjižnica priključila EODISE, skupnemu katalogu EOD partnerskih knjižnic. Za razliko od prejšnjega vmesnika EOD, v katerem je bilo potrebno posamično dostopati do EOD katalogov določene knjižnice ali arhiva, EODISE omogoča združevalno iskanje po vseh katalogih partnerskih organizacij mreže EOD. V prispevku predstavljamo novo rešitev in pomen novega vmesnika za uporabnike NUK.

Ključne besede: digitalizacija, elektronske knjige, knjižnične storitve, knjižnični katalogi, spletni iskalniki

UDC 025.13:017/019

ABSTRACT

In August 2011 the National and University Library joined EODISE, the common catalogue of the EOD partner libraries. Unlike the previous EOD interface in which each search required individual access to catalogues of a specific EOD library or archive, EODISE allows aggregated search through all catalogues of the EOD network partner organizations. The paper presents a new solution and its importance for the library users.

Key words: digitization, electronic books, library services, catalogues, search engines

1 NA KRATKO O PROJEKTU EOD

Z izvajanjem različnih nacionalnih, evropskih in nadsionalnih programov digitalizacije knjižnih zbirk v knjižnicah so bili v zadnjem desetletju vzpostavljeni mnogi digitalni spletni arhivi. Storitev E-knjige po naročilu (EOD) je projekt digitalizacije Evropskih knjižnic, ki ga sofinancira Evropska komisija v okviru programa Kultura 2007–2013 in prispeva k evropski digitalni knjižnici – portalu Europeana. EOD je trenutno na voljo v več kot tridesetih knjižnicah v dvanajstih evropskih državah. Storitev uporabnikom omogoča digitalizacijo starejših monografskih knjig, ki so jim potekle avtorske pravice, in so bile torej izdane med leti 1500 in 1900. Proces digitalizacije vključuje različne tehnologije skeniranja, združene z ustrežno programsko opremo za manipulacijo podobe ter zajemanje metapodatkov, od leta 2010 pa tudi možnosti ponatisa naročenih e-knjig. E-knjige v obliki PDF dokumentov so naročnikom dostavljene preko vmesnika mreže EOD ter shranjene za dolgoročno hrambo v digitalnih repozitorijih posameznih institucij. EOD rešitve tako hkrati s spodbujanjem uporabe e-knjig tudi ohranjajo kulturno dediščino (Blatnik in Brumen, 2010).

Z avgustom 2011 se je Narodna in univerzitetna knjižnica aktivno priključila EODISE, skupnemu iskalniku EOD partnerskih knjižnic. Za razliko od primarnega vmesnika EOD, v katerem je potrebno posamično dostopati do EOD katalogov določene knjižnice ali arhiva, EODISE omogoča združevalno iskanje po katalogih vseh partnerskih organizacij mreže EOD, ki so v ta namen pripravile in posredovale podatke o svojih katalogih. Hkrati je osrednji iskalnik le ena od mnogih storitev projekta in bi naj podpiral storitev digitalizacije na zahtevo. V prispevku predstavljamo novo rešitev in njen pomen za uporabnike NUK.

2 SPLETNI ISKALNIKI

2.1 KOMERCIALNI IN KNJIŽNIČNI ISKALNIKI

Spletni iskalnik (ang. web search engine) je končni izdelek spletnih tehnologij in programskih jezikov, ki s pomočjo uporabniku prijaznega grafičnega vmesnika omogoča iskanje informacij na spletu oziroma FTP (ang. file transfer protocol) strežniku (Spletni iskalnik, 2011). Rezultati iskanja so razvrščeni v določenem zaporedju glede na posamezno optimizacijo spletnih strani in so prikazani v obliki seznama. Komercialni spletni iskalniki (Ask, Bing, Google, Yahoo! idr.) so tako v osnovi spletne strani z integrirano

Nedvomno pa je dejstvo, da spletni iskalnik deluje lokalno, saj vključuje in omogoča iskanje samo po knjižničnih katalogih NUK, služi pa tudi kot podporni servis za digitalizacijo Digitalni knjižnici Slovenije (dLib).

Uporabnik s pomočjo enostavnega ali naprednega iskanja poišče knjižno gradivo, ki ga želi digitalizirati ali izdelati ponatis za lastno uporabo. S klikom na gumb »To knjigo lahko naročite v elektronski obliki« se aktivira obrazec za vpis uporabnika oziroma se odda naročilo za digitalizacijo. Po končani registraciji uporabnik prek elektronske pošte prejme vstopno kodo za spremljanje spletnega naročila. O končani digitalizaciji je uporabnik obveščen z elektronsko pošto, ki vsebuje navodila za izvedbo plačila, ki je lahko izvedeno tudi elektronsko. Po končanem plačilu si uporabnik prenese PDF datoteko na svoj osebni računalnik, spletni prostor ali mobilni telefon. Pri naročanju ponatisov se po končanem plačilu najprej omogoči dostop do e-knjige, v roku 14 dni pa dostavi tudi fizični izvod ponatisa. Knjige, digitalizirane za namen ponatisa, so za nadaljnje zahteve izvedbe ponatisov dostopne preko spletne storitve Amazon.

2.3 EODISE ISKALNIK

EODISE je skupni iskalnik EOD partnerskih knjižnic, v katerega je trenutno vključenih približno polovico knjižničnih katalogov partnerjev mreže EOD. Deluje na osnovi odprtokodne programske opreme VuFind¹. Poleg enostavnega in naprednega iskanja omogoča dodajanje skupin iskanja in filtrov iskanja po meri uporabnika. Iskanje je možno omejiti tudi na fizični format knjižnega gradiva, po jeziku in predmetnih oznakah. Zanimiva je dodatna iskalna možnost, s katero omejimo zadetke iskanja na to, ali ima določeno knjižno gradivo ilustracije ali ne. Novost, ki je vključena v vzajemni katalog EODISE, je tudi razlaga uporabe iskalnika ali pomoč pri iskanju (Sliki 2 in 3).

Do sedaj so morali uporabniki za zelene knjige preiskati vsakega od posameznih katalogov knjižnic, da so ugotovili, ali je knjiga na voljo preko storitve EOD. V primerjavi z dosedanjim iskalnikom po EOD katalogih posameznih knjižnic, EODISE ponuja možnost, da lahko uporabniki, zainteresirani za

¹ VuFind omogoča funkcije kot so rangiranje, povečevanje, fasetiranje, filtriranje itd. Jedro VuFind je programirano v PHP in Java, za predloge uporablja orodje Smarty, ki je z uporabo HTML in CSS znanj enostavno prilagodljiv (Gstrein, 2011).

določeno knjigo, to knjigo poiščejo v enem koraku, iz ene centralne iskalne točke. Osrednja vstopna točka mora omogočati vsaj naslednje zahteve:

- hitro iskanje po vseh katalogih oziroma po zadetkih, ki pridejo v poštev za EOD,
- da je gumb za naročilo mogoče enostavno vključiti ob posamezen zapis,
- da je mogoče zapis vzvratno povezati z izvornim katalogom,
- večjezični vmesnik in tehnično podprtost za vključevanje dodatnih jezikov,
- formati metapodatkov naj bi bili v evropskem prostoru poznani in skupni, tako da bi pri pretvorbi zapisov iz drugih knjižnic bilo potrebnih čim manj transformacij (Gstrein, 2011).

Sliki 2 in 3: Grafični vmesnik EODISE

Pri razvoju in vzpostavljanju EODISE smo najprej v letu 2009 preizkusili več odprtokodnih produktov za iskalnike in OPAC sisteme ter začeli s testno fazo izvajanja. Iz praktičnih razlogov in izkušenj s tovrstnimi orodji smo se odločili za VuFind rešitve. Po eni strani nas je prepričala čistost kode odprtokodnih projektov, po drugi pa hitri odgovori na vprašanja svetovne skupnosti razvijalcev in uporabnikov. Istočasno smo povabili sodelujoče knjižnice projekta EOD, da nam predstavijo njihove izvozne formate in vmesnike ter nam posredujejo njihove testne zapise. V začetku oktobra 2010 smo na projektne sestanku EOD prvič predstavili vgradnjo VuFind s prvimi vnesenimi zapisi. V naslednjem koraku smo zbirali povratne informacije o predlogih za izboljšave, ki smo jih namestili do konca leta 2010. Takrat smo naš skupni EOD iskalnik na povezavi <http://search.books2ebooks.eu> ponudili na voljo javnosti (Gstrein, 2011).

2.4 EODISE V NUK

V okviru projekta EOD smo v NUK konec julija 2011 ustrezno pripravili izpise vsega gradiva, ki je preko storitve EOD na voljo v NUK, in izpise posredovali koordinatorjem projekta v Univerzitetno knjižnico Innsbruck v Avstrijo. V Innsbrucku so podatke vključili v skupni iskalnik, ki omogoča združevalno iskanje po zbirkah partnerskih organizacij mreže EOD, ki so do sedaj posredovale podatke o svojih katalogih. NUK se je v EODISE priključil avgusta 2011. Rezultat vključitve v skupni iskalnik je znatno povečanje naročil izdelave e-knjig v NUK, še posebej iz tujine, saj lahko uporabniki gradivo za digitalizacijo ob omenjenem iskalniku sedaj najdejo tudi direktno preko Googlovega ali katerega drugega komercialnega spletnega iskalnika.

3 REZULTATI

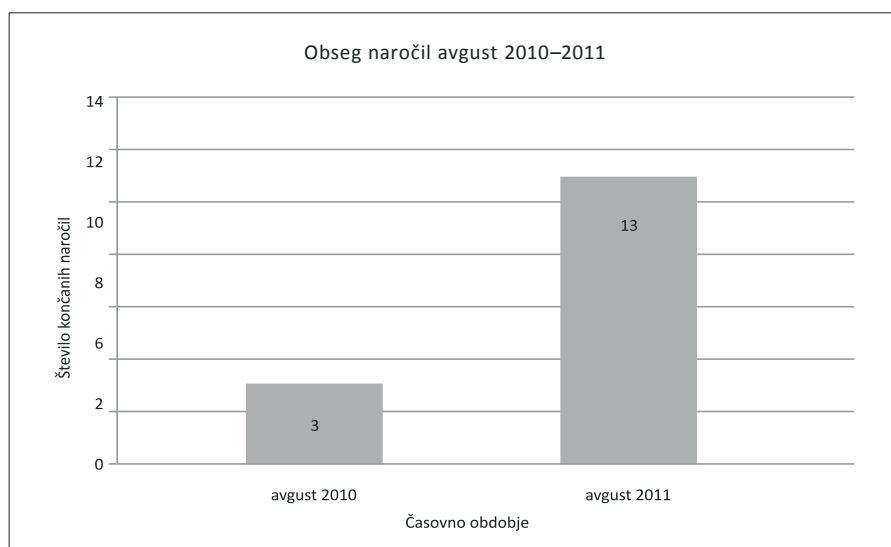
Trenutno je v skupnem EOD iskalniku na voljo 2,5 milijona zapisov 14 evropskih knjižnic. Prezem zapisov iz posameznih zbirk katalogov posameznih knjižnic se izvaja preko OAI-PMH protokola ali preko serije prenosov podatkov na FTP strežnik. Število uporabnikov od začetka vztrajno narašča – trenutno iskalnik uporablja povprečno 600 individualnih obiskovalcev dnevno, z viški pa celo do skoraj 1000 uporabnikov na dan. Zapisi so zelo dobro najdljivi tudi s pomočjo iskanja v Googlu, kjer se uvrščajo med najvišje zadetke (Gstrein, 2011). To se kaže tudi v dejstvu, da je skorajda 90 % uporabnikov storitve EOD v NUK našlo svojo pot do EODISE preko poizvedbe v Googlovem iskalniku.

Pred priključitvijo v vzajemni knjižnični katalog EODISE, ki je na voljo uporabnikom od avgusta 2011, so uporabniki do katalogov knjižnega gradiva, dostopnega v okviru storitve EOD v NUK, dostopali preko spletne strani NUK oziroma spletnega portala Digitalne knjižnice Slovenije (dLib.si/eod). Na tak način lahko uporabniki dostopajo tudi sedaj, hkrati pa imajo tudi možnost dostopa iz skupne evropske baze ali celo posredno preko komercialnih iskalnikov. Takoj po priključitvi v EODISE smo opazili znatno povečanje naročil iz tujine (EU, Amerika, Azija), kar lahko pripišemo tudi optimizaciji spletnih strani storitve EOD za iskalnik Google.

Kljub kratkemu času izvajanju storitve EODISE, smo primerjali podatke naročil pred in po uvedbi storitve. Avgusta 2010 smo prejeli 3 naročila, od teh je eno že bilo dostopno na dLib, zaradi česar knjige nismo digitalizirali.

rali. Izdelali smo torej dve EOD e-knjigi v skupnem obsegu 91 strani. Vsa naročila so bila iz Slovenije.

Avgusta 2011 smo prejeli 13 naročil, od teh smo jih izvedli 10 (Slika 4). Pri dveh naročilih digitalizacije nismo izvajali zaradi še veljavnih avtorskih pravic, 1 knjiga je bila dostopna na dLib. Ob naštetih naročilih smo prejeli še 5 poizvedb o ceni digitalizacije, vendar se stranke nato za digitalizacijo niso odločile. Skupno število digitaliziranih strani v avgustu 2011 je bilo 1053. Ob nekaj naročilih in poizvedbah o ceni je bilo ob Sloveniji večina naročil iz tujine, in sicer iz Madžarske, Italije, Španije, Portugalske, Nemčije, Velike Britanije, Norveške, Avstrije, Kanade, ZDA in Japonske.

Slika 4: Grafični prikaz primerjave naročil

Iz navedenih podatkov vidimo, da EODISE omogoča uporabnikom lažjo dostopnost do zelenega gradiva, ne glede na njihovo lokacijo, oziroma omogoča najdljivost gradiva, kar pa je tudi bistveni cilj iskalnikov.

Podrobnejše analize in primerjave statističnih ocen digitalizacije so predvidene po nekoliko daljšem obdobju delovanja, prav tako pa poletni meseci niso povsem merodajni pokazatelji odraza dejanske uporabe iskalnika. Vendar pa so že podatki o naročilih preko EODISE za mesec avgust 2011, v primerjavi z avgustom 2010, ko so naročila potekala le preko lokalne povezave, obetajoči.

4 PRIHODNOST EODISE

Za v prihodnje se nadejamo, da bo iskalnik EODISE sprejet s strani uporabnikov knjižničnih storitev tako v Sloveniji, kjer ga statistično v primerjavi z naročili iz tujine uporablja manj ljudi, kot tudi širom sveta. Želimo si sodelovanja s čim večjim številom evropskih institucij oziroma dostopov do različnih zakladov znanja in informacij. Trenutno še ni jasno, ali bo vzajemni knjižnični iskalnik EODISE v bodoče implementiral tudi komercialne storitve, kot so na primer oglaševanje, personalizacija, podpora za elektronsko pošto in prikaz relevantnih pojmov iskanja ter vključitev video in interaktivnih vsebin. Trendi grafičnih vmesnikov in iskalnikov vsekakor narekujejo tudi podporo Twitterju in mobilnim aplikacijam ter različnim socialnim omrežjem.

Uvoziti želimo zapise iz katalogov drugih EOD knjižnic, ki še niso uvoženi. Vzporedno s tem delamo na mehanizmu posodabljanja na novo uvoženih zapisov, kot tudi na prevodih vmesnika v vse podprte jezike mreže EOD. Zagotoviti želimo neposredne prikaze stroškov digitalizacije že na spletnih straneh ob samih kataložnih zapisih, načrtovana je vgradnja gumba EODISE v WorldCat. Spletna stran EODISE (search.books2ebooks.eu) pa naj ne bi služila le kot vstopna točka za iskanje knjig, ki so na voljo preko storitve EOD, temveč tudi kot instrument za odkrivanje že digitaliziranih del.

5 CITIRANI VIRI IN LITERATURA

1. Blatnik, A. in Brumen, M. (2010). Ebooks on demand from european libraries. V I. Zemljič in M. Božič (Ur.), *Prost dostop do dosežkov slovenskih znanstvenikov: zbornik prispevkov 4. skupnega posvetovanja Sekcije za specialne knjižnice in Sekcije za visokošolske knjižnice Zveze bibliotekarskih društev Slovenije* (str. 175–178). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
2. Eversberg, B. (2007). *On the theory of library catalogs and search engines*. Pridobljeno 9. 9. 2011 s spletne strani: <http://www.allegro-c.de/formate/tlcese.htm>
3. Gstrein, S. (2011). VuFind: Ebooks on Demand Suchmaschine. *Mitteilungen der Vereinigung Oestereichischer Bibliothekarinnen & Bibliothekare*, 64 (2), 229–232.
4. *Spletni iskalnik*. (2011). Pridobljeno 9. 9. 2011 s spletne strani: http://sl.wikipedia.org/wiki/Spletni_iskalnik
5. *Search engines*. (2010). Pridobljeno 10. 9. 2011 s spletne strani: http://img.labnol.org/files/search_engines.pdf